

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління
та національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного
управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ЯРЕМЧУК ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК: 351.85:616-036.21
(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
Публічне управління сферою культури в умовах
пандемії COVID-19

281 «Публічне управління та адміністрування»

(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

О.М. Яремчук

(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи

Довженко В.А.

(прізвище, ім'я, по батькові)

к.е.н., доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Житомир – 2021

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

за результатами попереднього захисту: _____

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № _____ від «_____» грудня 2021 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.е.н., професор _____ (науковий ступінь, вчене звання) Якобчук В.П. (підпис) _____ (прізвище, ім'я, по батькові)

«_____» грудня 2021 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти _____ (прізвище, ім'я, по батькові) захистив (ла)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за шкалою ECTS _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____ (науковий ступінь, вчене звання)

_____ (підпис)

Пугачова Н.С.

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

АНОТАЦІЯ

Яремчук О.М. Публічне управління сферою культури в умовах пандемії COVID-19. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» – Поліський національний університет, Житомир, 2021.

В першому розділі було зроблено спробу зрозуміти наслідки пандемії COVID-19 на публічне управління у сфері культури. В другому розділі досліджено основні етапи публічного управління культурою в умовах пандемії COVID-19 та її фінансування в цей період. У третьому розділі розроблені короткострокові та довгострокові рекомендації щодо публічного управління у сфері культури, визначено основні моменти позитивного зарубіжного досвіду, який може бути використаний в публічному управлінні культурою.

Практичне значення одержаних результатів закладене у визначенні ключових поточних та довгострокових напрямків ефективної адаптації закладів культурної сфери України в умовах пандемії COVID-19

Ключові слова: пандемії COVID-19, культура, публічне управління.

ANOTATION

Yaremchuk O. Public management of culture in the context of the COVID-19 pandemic. - Qualification work on the rights of the manuscript.

Qualification work for a master's degree in 281 "Public Administration" - Polissya National University, Zhytomyr, 2021.

The first section attempts to understand the effects of the COVID-19 pandemic on public governance in the field of culture. The second section examines the main stages of public culture management in the context of the COVID-19 pandemic and its funding during this period. The third section develops short-term and long-term recommendations for public administration in the field of culture, identifies the main points of positive foreign experience that can be used in public culture management.

The practical significance of the obtained results lies in determining the key current and long-term directions of effective adaptation of cultural institutions of Ukraine in the context of the COVID-19 pandemic.

Key words: COVID-19 pandemic, culture, public administration.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19	8
1.1. Огляд перебігу пандемії COVID-19 в Україні	8
1.2. Теоретичні аспекти державного управління культурою в Україні.....	10
1.3. Чинники впливу пандемії COVID-19 на публічне управління культурою.....	13
Висновки до розділу 1	15
РОЗДІЛ 2. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19	16
2.1. Оцінка впливу пандемії COVID-19 на сферу культури в Україні	16
2.2. Аналіз публічного управління в сфері культури під час пандемії COVID-19	20
2.3. Аналіз фінансування сфери культури під час пандемії COVID-19	244
Висновки до розділу 2	277
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19	2929
3.1. Розробка заходів удосконалення публічного управління культурною політикою в Україні в умовах пандемії COVID-19	2929
3.2. Адаптація досвіду публічного управління сферою культурою в умовах пандемії COVID-19 в Польщі	322
Висновки до розділу 3	344
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	355
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	377

ВСТУП

Актуальність теми та аналіз останніх досліджень. Культура є не тільки розвагою або надлишковим благом – це в першу чергу духовний розвиток, чинник щастя та здоров'я окремого індивідуума, по-друге це найбільш ефективний інструмент для попередження, а інколи і розв'язання конфліктів і побудови миру. Наші цінності та життєві орієнтири формуються під впливом культури. Культура допомагає знаходити спільну мову, робить зацікавленим до міст чи подій нашої країни. Ще декілька років тому ці твердження дехто міг вважати сумнівними, але у 2020-2021 роках набутий нами власний досвід засвідчив, як важко витримати ізоляцію без фізичної можливості подивитися виставку чи концерт, відвідати кінотеатр для перегляду кінопрем'єр на широкому екрані чи провести декілька незабутніх фестивальних ночей. 2020 рік показав, а 2021 рік підтверджує, що культура та мистецтво надзвичайно вразливі до кризи викликані пандемією COVID-19. Тема роботи є актуальною через безперервність пандемії, невизначеність функціонування закладів культури попри відновлення їх діяльності, необхідність адаптації до нової реальності та можливість застосування заходів протидії кризі.

Актуальність питання публічного управління культурою у власних наукових дослідженнях підтвердили: Архипова Є. О., Бабкін В. О., Беззубко Л. В., Борисенко Д. В., Возняк Г. В., Возняк Г. В., Дичковський С. І., Жеребило І. В., Жеребило І. В., Жучінський О. Ю., Зацерківна М. О. Клевчук О. О., Колісник Г. М., Копил О. В., Павлова С. О., Родченко Л. М., Усаченко О.О., Червякова О. В. та інші.

Діяльність культурних установ в умовах пандемії COVID-19 досліджували: Аулін В. В., Бабій М. В., Бодоряк Ю. Д., Венгерська Н. С., Воронкова В. Г., Гончар О. І., Єльнікова М. М., Золотенкова О. І., Кристопчук М. Є., Крохмальний Р. О., Литвин О. Є., Муравська Л. І., Падун А. О., Пальян З. О., Савченко А. С., Сташків М. Я., Тищенко А. В., Удворгелі Л. І., Федій О. А., Хаустова К. М., Цьонь О. П., Череп А. В., Череп О. Г., Чорій М. В., Швець В.

Я., Шуканов П. В., Шуканова А. А. та інші. та інші. Наразі в Україні фактично не проводилося досліджень, які б встановили, як заходи публічного управління культурою в умовах коронавірусу вплинули на роботу закладів культури, що робить тематику дослідження актуальною.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є узагальнення теоретичних та практичних засад публічного управління сферою культури в умовах пандемії COVID-19. Для досягнення поставленої мети були виконані наступні завдання:

- оглянути перебіг пандемії COVID-19 в Україні;
- розкрити теоретичні аспекти державного управління культурою в Україні;
- визначити чинники впливу пандемії COVID-19 на публічне управління культурою;
- оцінити вплив пандемії COVID-19 на сферу культури в Україні;
- проаналізувати основні моменти публічного управління в сфері культури під час пандемії COVID-19;
- визначити перебіг фінансування сфери культури під час пандемії COVID-19;
- вказати на можливі заходи щодо удосконалення публічного управління культурною політикою в Україні в умовах пандемії COVID-19;
- адаптувати до умов України досвід публічного управління сферою культурою в умовах пандемії COVID-19 в Польщі.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є заклади культури та їх діяльність в умовах COVID-19 в Україні. Предметом дослідження виступають публічні управлінські процеси в сфері культури під час пандемії.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети було використано метод критичного аналізу літератури щодо діяльності закладів культури під час коронавірусної пандемії. У процесі виконання кваліфікаційної роботи застосовувалися як загальнонаукові так і спеціальні методи наукових

досліджень, а саме: метод наукової абстракції та узагальнень застосовано з метою розкриття теоретичних аспектів впливу COVID-19 на публічне управління культурою; методи індукції та дедукції – для розкриття загальних основ публічного управління в сфері культурі в умовах пандемії; методи аналізу і синтезу, методи статистики застосовано для аналізу фінансування культури під час пандемії, табличний метод використано для оформлення результатів дослідження.

Елементи наукової новизни одержаних результатів. Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає у розробці поточних та довгострокових рекомендацій, що можуть бути застосовані в публічному управлінні для зменшення впливу наслідків COVID-19 на культуру.

Практичне значення отриманих результатів Практичне значення одержаних результатів закладене у визначенні ключових поточних та довгострокових напрямків ефективної адаптації закладів культурної сфери України в умовах пандемії COVID-19.

Перелік публікацій автора за темою дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи були викладені в доповідях автора:

- Культура vs ковід [42];
- Видатки державного бюджету у сфері культури і мистецтва [43];
- Принципи децентралізації державного управління у сфері культури [44];

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота містить: вступ, три розділи (сумарно 8 підпунктів), висновки, список використаних джерел (47 джерел). Основний текст роботи викладено на 36 сторінках комп'ютерного тексту. Ілюстративний матеріал представлено у вигляді 3 таблиць та 1 рисунка.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

1.1. Огляд перебігу пандемії COVID-19 в Україні

Пандемія COVID-19, спричинена коронавірусом SARS-CoV-2, змінила сучасний світ та виявилася для сучасного людства справжнім випробуванням на виживаність [27, с. 67]. Пандемія COVID-19 кардинальним чином вплинула фактично на усі сфери суспільного життя і виробництва, стала величезним викликом для тих галузей і напрямів, які не можуть розвиватися за межами безпосередньої взаємодії між людьми та вимагають участі значної кількості учасників [7, с. 69]. Пандемія COVID-19 спричинила масу незручностей, непорозумінь, сутичок та суперечок між членами сім'ї, між окремими громадянами країни, між органами публічної влади та громадянами тощо [10, с. 80]. Як бачимо пандемія COVID-19 змінила реальність у всьому світі. Зупинка роботи багатьох підприємств, в тому числі і сфери культури, стала наслідком вжиття заходів щодо припинення поширення коронавірусу.

Швидкі темпи поширення пандемії COVID-19 серед всіх верств населення та всіх, без винятку, куточків планети, змусили урядовців подивитись на реальність по-новому [10, с. 80]. Наразі більшість країн намагаються не лише її перебороти медичними і адміністративними заходами, а й за допомогою статистичних методів оцінити ступінь поширення цієї серйозної за своїм перебігом і ускладненнями інфекційної хвороби, а отримані статистичні дані зробити основою антиковідної політики.

Володіючи інформацією про кількість хворих управлінці вищого рівня зможуть приймати відповідні рішення про встановлення карантину чи навпаки його обмеження. При графічному вивченні динаміки поширення інфекції в Україні за весь період (рис. 1.1) бачимо існування мінливої тенденції: від

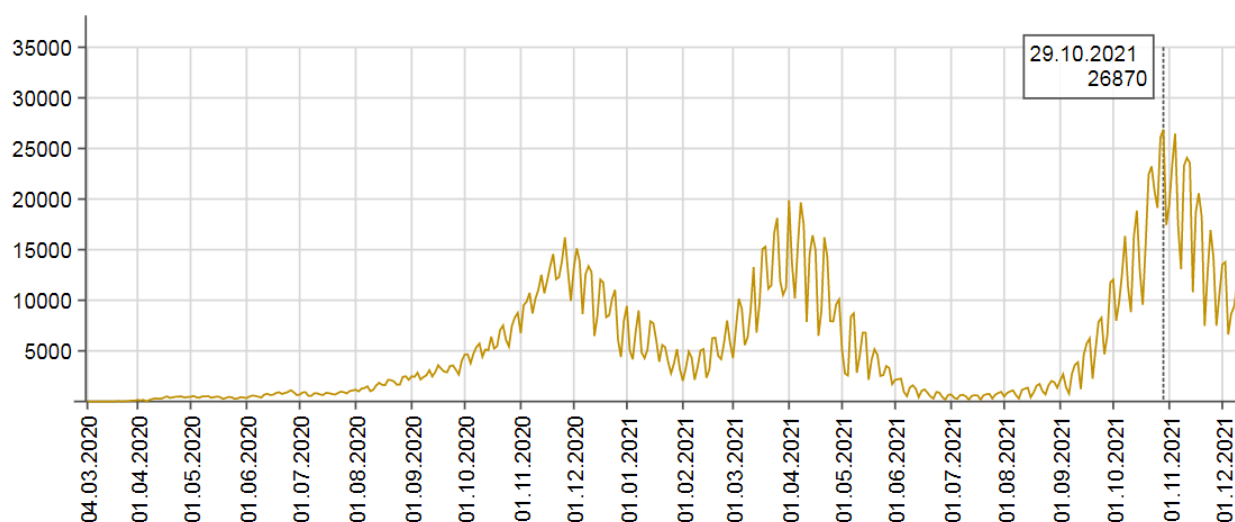

Рис. 1.1. Динаміка захворюваності на COVID-19 в Україні по днях

Джерело: [28]

малочисельних зареєстрованих випадків із незначним зростанням упродовж весни і літа 2020 року до стрімкого їхнього збільшення в кінці 2020 року та спостерігаємо 2 піки захворюваності в квітні-травні 2021 року та в кінці жовтня 2021 року (29 жовтня 2021 року зареєстрована найбільша кількість хворих протягом доби – 26870 пацієнтів).

Володіючи наявною інформацією. Уряд країни може чітко встановити потребу та тривалість введення карантинних заходів, а суб'єкти господарювання підготуватися до введення локдаунів тощо.

Зрозуміло, що пандемія у найближчому майбутньому не закінчиться, а можливо продовжуватиметься із зростаючою частотою та інтенсивністю спалахів, або так званих хвиль. Тому органам виконавчої влади та профільним міністерствам потрібно з високою ефективністю використовувати тимчасовою рецесією для системного вирішення давно назрілих проблем своєї галузі.

1.2. Теоретичні аспекти державного управління культурою в Україні

Культура є однією із сфер, які мають вагоме значення для успішної модернізації суспільства та економічного зростання. Культура є частиною самореалізації та дозвілля людини. Право на вільну участь у культурному житті спільноти закріплене у 27 статті Декларації прав людини [24]. Культура є не тільки розвагою або надлишковим благом – це в першу чергу духовний розвиток, чинник щастя та здоров'я окремого громадянина суспільства, по-друге це найбільш ефективний інструмент для попередження, а інколи і розв'язання конфліктів і побудови миру. Наші цінності та життєві орієнтири формуються під впливом культури [42, с. 265].

Культурне середовище сьогодні стає ключовим поняттям сучасного суспільства і по суті є не окремою галуззю державного регулювання, а складною і багаторівневою системою, всередині якої вирішення проблем може бути тільки комплексним, що враховує безліч суміжних факторів і поєднує зусилля різних державних, громадських інститутів та бізнесу [6, с. 27].

Культурна публічна політика стає однією з найважливіших соціально-політичних функцій держави, яка покликана врегулювати внутрішнє життя суспільства [16, с. 145]. Публічне управління культурною сферою можемо сприймати як цілісний комплекс публічно-управлінських заходів і засобів імперативного та диспозитивного впливу на всю сукупність відносин, обов'язковим об'єктом яких у тій чи іншій мірі виступає культура [40, с. 18].

Основними органами, що приймають публічно-владні рішення з питань управління у сфері культури, є органи виконавчої влади і місцевого самоврядування як загальної, так і спеціальної компетенції [15, с. 136]. При цьому центральну роль тут відведено Міністерству культури України та інформаційної політики, виконання функції якого на місцевому рівні покладено на відповідні відділи або департаменти обласних, місцевих державних адміністрацій, які тісно співпрацюють з органами місцевого самоврядування та органами територіальних громад [15, с. 136].

За центральною владою мають бути закріплені повноваження з реалізації загальнодержавних культурно-освітніх програм та утримання об'єктів національного значення. Громадам варто надати права і можливості самостійно вирішувати проблеми культурного життя на своїй території, а саме: збереження місцевих національно-культурних та етнографічних традицій, розробка концепцій розвитку закладів культури, модернізація їх матеріально-технічної бази. Водночас децентралізація не повинна бути занадто політизована та загрожувати єдності культурного простору в Україні [44, с. 88].

Таким чином, органи публічної влади, насамперед виконавчої, місцевого самоврядування або територіальних громад спрямовують і координують діяльність різноманітних культурних інститутів із надання культурних послуг населенню і реалізації та захисту культурних прав громадян [15, с. 136].

Для забезпечення повноцінного розвитку сфери культури, необхідною умовою є організація та здійснення державного управління на засадах чітко визначених принципів, які регулюють та наставляють, які вказують на можливі або ж необхідні шляхи, механізми, методи та засоби реалізації поставленої мети в системі надання культурних послуг [44, с. 88].

Вивчення вітчизняними науковцями [1, 4, 6, 10, 11, 15, 26, 34] проблем публічного управління у сфері культури, пов'язаних з досягненням цілей та результатів публічного управління культурною політикою, показало, що це наступні проблеми:

- культура не стала пріоритетним напрямом державної політики;
- згорання мережі установ, організацій і закладів культури протягом останніх десяти-п'ятнадцяти років;
- недостатність фінансування сфери культури;
- недосконалість структури й механізмів публічного управління в сфері культури;
- економічний елемент у державному управлінні у сфері культури України як правило займає провідне становище на шкоду решті складових.

Іноді навіть суть державного управління зводять до обов'язку фінансування сфери культури;

- повільність реформування державного управління у сфері культури в умовах реалізації адміністративно-територіальної реформи;
- розмивання духовної самобутності української культури, духовно-моральних цінностей;
- зниження інтелектуального та культурного рівня, відсутність знань про історію та культуру, деформація історичної пам'яті;
- роз'єднаність українського суспільства, ксенофобія, нетерпимість, розрив соціальних зв'язків;
- перенасиченість масової медійної культури доступним розважальним контентом, негативний вплив соціальних мереж;
- недостатній рівень доступності культурних цінностей для населення, що проживає в малих містах, віддалених населених пунктах, сільській місцевості;
- нерівномірний соціально-економічний розвиток територій, різні рівні забезпеченості та оснащеності регіонів, недостатній рівень забезпеченості закладами культури;
- низькі темпи модернізації та розвитку культурної інфраструктури, а також недостатня ресурсна забезпеченість закладів культури;
- на публічному рівні відсутній чітко сформульований образ гармонійно розвиненої особистості;
- відсутність системного підходу, недостатня системність заходів, відсутність довгострокових програм культурного розвитку територій;
- недостатня міжвідомча взаємодія та координація програм та проектів, неузгодженість дій та ін.

Таким чином, удосконалення публічного управління в сфері культури України в економічному, культурно-соціальному, історико-патріотичному та інших контекстах стає актуальним.

1.3. Чинники впливу пандемії COVID-19 на публічне управління культурою

У 2020-2021 роках в умовах глобальної пандемії COVID-19 та світової економічної кризи становище у сфері культури у багатьох країнах значно погіршилося, що негативно позначилося на реалізації публічної культурної політики.

Науковий доробок ряду авторів [2, 7, 14, 18, 19, 22, 24, 27, 35, 38, 39] показав вплив пандемії COVID-19 на досягнення цілей та результатів публічної культурної політики, окреслено наступні можливі чинники впливу:

- економіка може опинитися в ситуації різкого скорочення доходів та недофінансування, а в свою чергу, сфера культури стане однією з найбільш уразливих та зазнає колосальних економічних втрат;

- багато організацій культури (бібліотеки, музеї, виставкові організації, театри, організації кінематографії, концертні організації, цирки, зоопарки, клубні організації, дитячі школи мистецтв та ін.) на тривалий період буде закрито на карантин, а численні масові культурні заходи – скасовано;

- значні кошти організацій культури, передбачені раніше в їх витратах, буде потрібно витратити на забезпечення епідеміологічної безпеки відвідувачів;

- під впливом ЗМІ серед населення виникає і швидко поширюється страх заразитися коронавірусною інфекцією під час відвідування громадських місць та культурних заходів;

- може погіршитися рівень життя населення, або помітно зрости бідність, знизитися споживчий попит і, як наслідок, значно скоротитися витрати домогосподарств на організацію відпочинку та культурні заходи;

- доходи організацій культури та позабюджетні доходи державних та місцевих установ культури суттєво впадуть;

- творчі колективи організацій культури сильно постраждають внаслідок вимушеного припинення основної діяльності на тривалий період часу, запровадження неповних форм зайнятості та, як наслідок, неминуче скорочення

заробітної плати працівників (при цьому є імовірність, що значно зросте: чисельність працівників, які перебувають поза роботою з вини роботодавця та можливе зростання кількості працівників, які будуть працювати неповний робочий час з ініціативи роботодавця, а також чисельність працівників, які підуть у відпустку або їх відсторонять без збереження заробітної плати);

- соціальна участь організацій культури у житті місцевих спільнот багаторазово зменшиться;

- скоріше за все не вдасться створити альтернативні форми задоволення культурних потреб та цифрові канали в мережі Інтернет, адекватні збільшеним запитам населення та забезпечити його повне охоплення, переважно через низький рівень цифрової зрілості організацій культури;

- проблемою може стати відсутність швидкісного Інтернету, необхідного фінансування, технічного та програмного забезпечення;

- особливо постраждають громадяни (насамперед пенсіонери), які не мають комп'ютерів (смартфонів, планшетів, цифрових ТВ-приставок тощо), доступу до Інтернету та необхідних цифрових навичок;

- буде відчуватися гостра нестача кваліфікованих кадрів;

- органи державної влади суб'єктів України, органи місцевого самоврядування та підвідомчі їм організації культури виявляться не готовими до швидкої та ефективної адаптації в умовах пандемії;

- відбудеться деформація культурної атмосфери суспільства, сильно зросте об'єктивна потреба громадян (особливо тих, що знаходяться на самоізоляції та карантині) у підтримці засобами культури (зокрема у забезпеченні емоційної стійкості та зміцненні імунітету) та ін.

Визначенні ключові чинники впливу пандемії COVID-19 на культурне середовище допоможуть органам публічного управління діяльності підготуватися і уникнути багатьох негараздів у період подальшого життєвого циклу пандемії.

Висновки до розділу 1

Пандемія COVID-19 кардинальним чином вплинула фактично на усі сфери суспільного життя і виробництва, стала величезним викликом для тих галузей і напрямів, які не можуть розвиватися за межами безпосередньої взаємодії між людьми та вимагають участі значної кількості учасників. Зупинка роботи багатьох підприємств, в тому числі і сфери культури, стала наслідком вжиття заходів щодо припинення поширення коронавірусу. У 2020-2021 роках в умовах глобальної пандемії COVID-19 та світової економічної кризи становище у сфері культури у багатьох країнах значно погіршилося, що негативно позначилося на реалізації державної культурної політики.

Ще один-два роки тому років тому ці твердження дехто міг вважати сумнівними, але у 2020-2021 роках набутий нами власний досвід засвідчив, як важко витримати ізоляцію без фізичної можливості подивитися виставку чи концерт, відвідати кінотеатр для перегляду кінопрем'єр на широкому екрані чи провести декілька незабутніх фестивальних ночей. Тому культурна публічна політика стає однією з найважливіших соціально-політичних функцій держави, яка покликана врегулювати внутрішнє життя суспільства в умовах глобальної пандемії COVID-19.

Державна підтримка культури і мистецтва на період COVID -19 має бути збільшена чи хоча б виконуватися в запланованому обсязі. Маємо сподівання, що пандемія COVID-19 зробила більш помітною цінність культури у повсякденному житті громадян нашої країни.

РОЗДІЛ 2

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

2.1. Оцінка впливу пандемії COVID-19 на сферу культури в Україні

Сектор культури зважаючи на вплив пандемії COVID-19 опинився під загрозою знищення, десятки тисяч людей втратили основну частину доходів або роботу. За даними дослідженнями оприлюдненими ЮНЕСКО, найбільше втратили ті напрямки сектору культури, діяльність яких основана на фізичній виключності та соціальній взаємодії [24]. Тому заклади культури (в першу чергу – це театри, кінотеатри, музеї, бібліотеки), а також різні масові культурні події постраждали більше, ніж ті культурні активності, до яких існує доступ з дому (маємо на увазі стрімінгові платформи, книжки тощо). Наприклад, зазначається, що через пандемію навесні 2020 року було зачинено 90% музеїв [24], перформативні мистецтва втратили 90 % доходів, а музична індустрія – 76 % [42].

У 2020-2021 роках в Україні було скасовано чи перенесено велику кількість публічних культурних подій, наприклад: перенесено на невизначений термін літературний фестиваль «Книжковий арсенал», скасовано музичні фестивалі Atlas Weekend, UPark, «Файне місто» та безліч інших менш помітних в масштабах України культурних заходів. Деякі заходи змогли продовжити існування в онлайн вигляді, наприклад: Міжнародний фестиваль документального кіно Docudays UA, який трансляцію кінострічок в кінотеатрах у 2020 році замінив на перегляд на онлайн-платформі. Хоча деякі культурні події все ж таки відбулися з дотримання встановлених карантинних обмежень. наприклад, міжнародний театральний фестиваль «Мельпомена Таврії». Це стало можливим тому, що захід проходив на свіжому повітрі, були дотриманні всі вимоги щодо безпечної соціальної дистанції, але головною передумовою

проведення стало те, що влітку 2020 року, рівень захворюваності став зменшуватися [21].

Примусове закриття закладів культурної сфери та скасування масових культурних заходів викликало реакцію з боку культурних інституцій. Зокрема, культурні інституції приєднувалися до українських та міжнародних анти карантинних флешмобів, а 12 травня 2020 року в Україні відбулася масштабна акція «Стоп культурний карантин», яка мала за ціль привернути увагу до кризи, спричиненої пандемією COVID-19, а також відсутність належної реакції на її перебіг з боку публічного управління у сфері культури [21].

Багато міжнародних досліджень, а тому числі [46] звертаючи увагу на вплив пандемії COVID-19 на сектор культури, передусім досліджують економічні втрати. І ми, пропонуємо розглянути фінансовий результат державних закладів культури в таблиці 2.1.

Дані таблиці 2.1 показують, що чистий фінансовий результат державних закладів культури в 2019 році рівний 510 тис. грн прибутку (пандемії не має), у 2020 році – це збиток в 2,555 тис. грн (пандемія почалася), а за I півріччя 2021 року збиток в 4674 тис. грн (пандемія загострилася). Крім того, знизилася сума податків від сфери культури сплачених до бюджету 729 тис. грн чи на 32,1%

Оцінка економічних втрат може свідчити про втрату робочих місць, скорочення зайнятості та скорочення доходів багатьох людей, які працюють у секторі культури [24].

Рекомендації МОЗ з організації роботи у закладах культури були затверджені лише в липні 2020 року[24]. Відповідно до цих рекомендацій в окремому закладі культури потрібно здійснити для початку роботи ряд дій:

- по-перше: має бути визначена особа, яка робитиме температурний скрінінг на вході до закладу;
- по-друге: обов'язково мають бути інформаційні матеріали про COVID-19;
- по-третє: всіляко уникати і не допускати скупчення відвідувачів;
- по

Таблиця 2.1

Фінансовий результат державних закладів культури , млн. грн

Показник	2019 р.	2020 р.	I півріччя 2021 року	Відхилення 2020 р. до 2019 р.	
				+, -	%
Чистий дохід від реалізації культурних послуг	366889	155629	98720	-211260	-57,6
Собівартість наданих культурних послуг	2303779	2286201	1184053	-17578	-0,8
Валовий фінансовий результат культурної діяльності	-1936890	-	-1085333	-193682	10
Інші операційні доходи пов'язані з культурою	2375552	2606264	1253011	230712	9,7
Управлінські витрати на культуру	321654	339336	170556	17682	5,5
Витрати на просування культурних послуг	20228	12280	5416	-7948	-39,3
Інші операційні витрати у сфері культури	210851	274208	41225	63357	30
Витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	-	83394			
Фінансовий результат від операційної діяльності в культурі	-114071	-150132	-49519	-36061	31,6
Інші фінансові доходи	37			-37	-100
Інші доходи	118274	149230	45820	30956	26,2
Дохід від благодійної допомоги	1376	1642	2313	266	19,3
Інші витрати	1460	112	36	-1348	-92,3
Фінансовий результат до оподаткування	2780	-1014	-3735	-3794	-
Витрати з податку на прибуток	2270	1541	939	-729	-32,1
Чистий фінансовий результат від державного управління культурою	510	-2555	-4674	-3065	-

Джерело: розраховано за даними Державної казначейської служби [13].

- -четверте: необхідно забезпечити умови дотримання соціальної дистанції між відвідувачами;
- по-п'яте: необхідно забезпечити персонал масками, антисептиками;
- по-шосте: має бути надана інструкція про те, як часто треба мити руки [24].

В умовах пандемії головним аспектом стало забезпечення закладів сфери культури засобами індивідуального захисту та засобами дезінфекції: кращою була ситуація в державних закладах культури, яким в липні 2020 року було профінансовано на безповоротній основі 34403,1 тис. гривень для закупівлі засобів індивідуального захисту та гігієни; значно гіршою є ситуація в комунальних закладах культури, які забезпечуються з місцевих бюджетів [25].

За весь час перебігу пандемії не було офіційно оприлюднено розрахунків щодо потрачених коштів для забезпечення закладів культури засобами індивідуального захисту на місцевому рівні, тому не можемо підсумувати чи громади спроможні забезпечити засоби індивідуального захисту для персоналу комунальних закладів культури.

Можемо зробити припущення, що ті заклади культури, які постійно проводять масові культурні заходи (кінотеатри, театри, будинки культури) від пандемії COVID-19 постраждали більше, ніж культурні заклади, де споживачі культурних послуг можуть зберігати соціальну дистанцію, зокрема бібліотеки чи музеї.

Пандемія COVID-19 посилила потребу в цифровізації забезпечення культурних потреб. Заклади культури, які розпочали процес цифровізації до пандемії, а головне мали підключення до Інтернету, швидко вдалося адаптуватися й перейти в онлайн-формат. Наприклад, деякі бібліотеки презентували віртуальні книжкові виставки, створили електронні рекомендаційні списки літератури, розпочали активну політику присутності в соціальних мережах, організовували різні онлайн-заходи [24].

Музеям, за наявності можливостей та ресурсів, змогли адаптувати свої активності до онлайн-формату, наприклад Національний художній музей організовував віртуальні екскурсії. Специфіка проведення масових заходів кінотеатрам чи театрами зробила складнішою, а інколи економічно не вигідною адаптацію до онлайн-формату.

Констатуємо той факт, що за весь час пандемії не було цілеспрямованої загальноукраїнської програми на державному рівні, ні окремої програми на регіональному чи місцевому рівні, яка б спрямовувала додаткове фінансування на забезпечення закладів культури відповідною цифровою технікою для того, щоб вони могли повноцінно долучитися до дистанційного формату роботи.

2.2. Аналіз публічного управління в сфері культури під час пандемії COVID-19

Початок весни 2020 року українців шокувала звістка про ведення першого карантину у зв'язку з поширенням коронавірусного захворювання. Початок локдауну припав на 12 березня, що стало причиною для закриття для відвідувачів всіх закладів культури, ця заборона обумовила скасування всіх запланованих масових заходів.

Першим кроком з початку пандемії Міністерства культури та інформаційної політики (далі – Мінкультури) стала розробка рекомендацій для бюджетних установ та окремих напрямків культури та креативних індустрій, які містили роз'яснення про те, як їм повертатися до роботи після жорстких обмежень або роз'яснення як діяти під час карантину.

Після 25 березня 2020 року заклади культури мали змогу ознайомитися з рекомендаціями щодо умов праці персоналу закладів культури розроблених Мінкультури у тісній співпраці із Профспілкою працівників культури. У них була запропонована консультативна інформація про безумовність дотримання норм чинного законодавства, а саме про те, що слід забезпечувати персонал закладів культури умовами дистанційної роботи, в нікому разі не знижувати заробітну плату, також було заборонено скорочувати та звільняти персонал, рекомендовано не допускати примусового відправлення персоналу у відпустки. До того, у рекомендаціях були наведені безпекові рекомендації що заборонили на той час проводити різні масові та колективні культурні заходи.

Мінкультури дало рекомендації для закладів сфери культури щодо виходу з весняного локдауну 2020 року. Рекомендації зобов'язали головних менеджерів закладів культури забезпечити доїзд власного персоналу до закладів культури, забезпечити дотримання протиепідеміологічних карантинних заходів, дали роз'яснення щодо можливості відновлення репетицій у закладах культури встановивши певні обмеження щодо проведення репетицій. В Мінкультури були також розроблені окремі рекомендації, що

стосувалися організації зйомок кінофільмів, телесеріалів і відеокліпів, які містили б в першу чергу поради щодо важливості дотримання соціальної дистанції, обов'язковості індивідуальної гігієни, а також розкрили аспекти, які стосувалися забезпечення дистанційної зйомки.

Середині червня 2020 року стала новим поворотом для сфери культури, так як було ухвалено Закон України № 692-IX [30], направлений на упорядкування державної підтримки сфери культури у зв'язку з дією обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусного захворювання COVID-19.

Цей нормативний акт, з врахуванням змін від 21.07.2021 року мав на меті підтримку культурних і креативних індустрій. Рішення, які на думку можновладців, повинні полегшити критичну ситуацію в галузі культури включили: застосування податкових пільг організаціями культури під час розрахунків за орендовані приміщення, тимчасове звільнення від декількох податків, можливість зниження орендної плати за нерухоме майно. Поміж іншого було задекларовано державну субсидію на розвиток кінопроектів і, що дуже важливо, було спрощено процедуру державної допомоги суб'єктам господарювання сфери культури, які зазнали втрат через пандемію COVID-19 [30].

Прийняття даного закону закрило пробіли в регулюванні діяльності Українського культурного фонду (далі УКФ) й Українського інституту книги (далі УІК). Позитивним моментом стало те, що у повноваженнях УКФ закріпили надання грантів інституційної підтримки «господарюючим суб'єктам, що зареєстровані як юридичні особи будь-якої з форм власності для забезпечення конкурентоспроможності та утворення нових робочих місць під час дії запроваджених відповідно до законодавства обмежень культурної діяльності, зумовлених надзвичайною ситуацією чи надзвичайним станом, або вжиття адміністративних та (або) медико-санітарних заходів (карантин)» [30].

Липень 2020 року став моментом створення УКФ окремої програми підтримки «Культура в часи кризи: інституційна підтримка» [21], основною

метою якої було підтримати юридичних осіб різних форм власності в умовах пандемії. Це дозволило організаціям сфери культури та їх ініціативам залучити додаткові фінансові ресурси. Попри миттєві терміни дії програми, вона дала позитивний результат, ставши хоч і фінансово малою, але важливою підтримкою для багатьох установ та закладів культури. Водночас, не до кінця проробленими сторонами в програмі виявилися грантове фінансування, а також нерівні конкурсні засади відбору найкращих заявок, так як більше можливостей і варіантів написання яких мають потужніші заклади культури.

У липні 2020 року Україна перейшла до адаптивного карантин, відповідно до якого вся територія України була поділена на різні зони епідеміологічної безпеки за кольором: найменш обмежувальною є зелена зона, за нею йде жовта, далі помаранчева, а звершує зонування найбільш обмежувальна червона. У зелено-жовтій зонах дозволяється обмежена робота закладів культури, зокрема кінотеатри та театри, отримали можливість надавати культурні послуги за умови не більш ніж половини заповнюваності місць.

Адаптивний карантин ввів ряд обмежень для закладів і заходів культури. Було дозволено проведення масових культурних заходів в зеленій та жовтій зоні, але стала обов'язковою умова одна особа на 5 м² площі культурного закладу або території проведення на відкритому повітрі. Помаранчева зона дозволяла культурний захід відвідати лише сотні учасників. Але не більше одного на 20 м² площі культурного закладу або території проведення на відкритому повітрі. Червона зона закрила і перевела на дистанційну роботу всі заклади культури, а також встановила заборону на проведення масових заходів. В кінці липня було прийняв постанову КМУ, яка дозволила продовжити на 1 годину з 22:00 до 23:00 роботу закладів культури в зонах де була дозволена їх робота.

Листопад 2020 року ознаменувався появою карантину вихідного дня, який встановив обмеження на роботу закладів культури та проведення масових заходів у вихідні дні. Проте вважаючи таке нововведення неефективним уряд

вже у грудні його скасував, і на всій території України культурні заклади як кінотеатри та театри отримали можливість працювати з наповненістю залів відвідувачів до 50%, а музеї та галереї почали роботу з розрахунку один відвідувач на 20 м², але з обов'язковим дотриманням соціальної дистанції.

В грудні 2020 року було прийнято постанову КМУ (№1236) про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 [31], яка в подальшому щомісяця буде неодноразово змінюватися та доповнюватися.

Стрімке зростання захворюваності коронавірусом, пік якого припав на початок січня 2021 року, примусило уряд з 8 по 24 січня на всій території України ввести локдаун, тобто в цей період всі заклади культури були закриті повністю. Із лютого знову продовжився діяти адаптивний карантин із зонуванням по кольорах. Весна 2021 року всі області України відправила до червоної зони, і як наслідок всі заклади культури знову закрилися.

У квітні 2021 року КМУ затвердив перелік КВЕДів в культурній діяльності за якими ФОПи та наймані працівники, які працювали у червоних зонах і які втратили дохід, отримали можливість взяти одноразову допомогу у розмірі 8000 гривень.

У липні 2021 року були внесені зміни до постанови КМУ від 9 грудня 2020 р. № 1236 [31], за якими у разі погіршення епідеміологічної ситуації заклади культури у «жовтій» зоні змогли б працювати лише за умови 80% вакцинованих працівників, а у «червоній» зоні — за обов'язкової умови 100% вакцинованих культурної сфери. Було сформовано перелік професій, для яких вакцинація стала обов'язковою умовою продовження роботи: працівників освіти, працівників центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій та їхніх структурних підрозділів. За словами Міністра охорони здоров'я, невдовзі до цього переліку увійдуть працівники культурних установ,

та підприємств, а на сьогодні (середина осені 2021 року) не є пріоритетною групою для вакцинації.

Отже, публічне управління закладами культури в умовах пандемії COVID-19 триває вже другий рік, що суттєво вплинуло на сферу культури в Україні. Констатуємо, що органи влади в Україні у 2020-2021 роках, зробили ряд управлінських дій для забезпечення доступу населення до культурних послуг і потреб в умовах пандемії COVID-19 та нейтралізації її негативного впливу на зайнятих у секторі.

2.3. Аналіз фінансування сфери культури під час пандемії COVID-19

Через початок пандемії в Україні загострилися питання з фінансуванням сектору культури. В таблиці 2.2 наведено дані щодо фінансування Мінкультури на період локдауну за 2020 рік. У березні 2020 року було задекларовано спробу зменшити фінансування на той час ще Міністерства культури, молоді та спорту більше чим на 7 млрд грн, а вже в квітні 2020 року було зменшено план видатків на фінансування Мінкультури на 7246,6 млн грн.

Таблиця 2.2

Фінансування Мінкультури на період локдауну за 2020 рік

Місяць	Профінансовано на суму, млн. грн	Структура фінансування за 10 місяців, %	Зміна річного плану бюджетних видатків в поточному місяці, млн грн
березень	836,6	10,9	37,1
квітень	496,8	6,5	-7246,6
травень	66,9	0,9	3,7
червень	852,6	11,1	19,7
липень	621,6	8,1	15,2
серпень	630,0	8,2	5,1
вересень	761,3	9,9	1147,4
жовтень	701,0	9,2	27,8
листопад	614,6	8,0	19,1
грудень	2078,1	27,1	-194,2
Разом за 10 місяців	7659,5	100,0	-6165,7

Джерело: розраховано за даними Державної казначейської служби [13]

Таким чином в першу чергу суттєво скоротився бюджет Українського культурного фонду, який був чи не одним джерелом державної підтримки. Це спричинило значну критику з боку підприємств культурної індустрії. Зрештою бюджет щомісячно переглядали і за травень-серпень 2020 року заплановані видатки збільшили на 43,7 млн грн. докорінно ситуація змінилася у вересні 2020 року по плану було виділено 1000 млн грн на заходи підтримки сфери культури від понесених втрат пов'язаних з COVID-19, а вже в грудні цю суму було зменшено на 222 млн грн. в сумі з початку оголошення карантину план фінансування зменшився на 6165,7 млн грн. З початку локдауну та до кінця 2020 року сферу культури було профінансовано на суму 7659,5 млн грн, найвище фінансування, що недивно було в грудні місяці – 2078,1 млн грн чи 27,1% від загальної суми за 10 місяців, а найменше у травні 66,9 млн грн чи 0,9% від всієї суми. Можемо констатувати, що в 2020 році фінансування культури ставало меншим (за винятком кінця року), коли вводилися обмеження пов'язані з ковід-2019.

Таблиця 2.3

**Фінансування для підтримки сфери культури, туризму та креативних
індустрій постраждалих від COVID-19**

Місяць	Профінансовано на суму, млн. грн	У % до видатків на культуру за відповідний період	Зміна річного плану бюджетних видатків в поточному місяці, млн грн
жовтень	33,9	4,8	0
листопад	33,5	5,5	0
грудень	613,1	29,5	-222,2
разом	680,5	20,1	-222,2

Джерело: розраховано за даними Державної казначейської служби [13]

Нагадаємо, що за рахунок коштів, які виділені із фонду боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19 для Мінкультури було передбачене додаткове фінансування у розмірі 1 млрд грн для підтримки сфери культури, туризму та креативних індустрій. Ці кошти були використанні протягом жовтня грудня 2020 року (табл. 2.3).

В таблиці 2.2 наведено дані щодо фінансування для підтримки закладів культури постраждалих від пандемії.

Отже, державна підтримка сфери культури постраждалої від COVID-19 у жовтні 2020 року становила 33,9 млн грн чи 4,8% від видатків на управління культурою; у листопаді 2020 року становила 33,5 млн грн чи 5,5% від видатків на управління культурою; у грудні 2020 року становила 615,3 млн грн чи 29,5% від видатків на управління культурою. Разом за ці місяці державна підтримка становила 680,5 млн грн чи 20,1%.

На 2020 рік державна підтримка сфери культури, туризму та креативних індустрій у зв'язку з COVID-19 була запланована у розмірі 777,8 млн. грн, а фактичне фінансування склало 680,5 млн. грн чи 87,5 % від запланованого [42, с.265]. Як помічаємо рівень виконання плану фінансування допомоги нижче рівня виконання плану (91,5%) по видатках на культуру в 2020 році [43, с. 231].

В таблиці 2.4 наведено дані щодо фінансування Мінкультури на період локдауну за 2021 рік.

Таблиця 2.4

Фінансування Мінкультури на період локдауну за 2021 рік

Місяць	Профінансовано на суму, млн. грн	Структура фінансування за 10 місяців, %	Зміна річного плану бюджетних видатків в поточному місяці, млн.грн
січень	435,0	5,6	0,8
лютий	480,6	6,1	32,9
березень	803,2	10,3	25,2
квітень	681,4	8,7	16,1
травень	751,5	9,6	771,4
червень	942,3	12,1	12,8
липень	1034,9	13,2	14,2
серпень	768,2	9,8	-935,4
вересень	1113,8	14,2	53,1
жовтень	808,9	10,3	-316,1
разом	7819,8	100,0	-325,0

Джерело: розраховано за даними Державної казначейської служби [13]

Отже, в 2021 році бачимо подібну тенденцію, фактичне фінансування культури зменшується в період піку коронавірусної хвороби (травень 2021

року) та сходження на пік (жовтень 2021 року). Бачимо також те, що в місяці коли ситуація з коронавірусом погіршується заплановані видатки на культуру переглядаються та збільшуються. З початку 2021 року та до кінця жовтня 2021 року сферу культури було профінансовано на суму 7819,8 млн грн. якщо порівнювати з попередніми 10-ти місяцями то це 160,3 млн грн чи на 2,1% менше. Найвище фінансування, було в липні та вересні – відповідно 1034,9 млн грн та чи 13,2% і 14,2 % від загальної суми за 10 місяців, а найменше у січні 435,0 млн грн чи 5,6% від всієї суми. Можемо констатувати, що в 2021 році збереглися тенденції 2020 року.

Висновки до розділу 2

Культура не належить до тих галузей, які під час пандемії мають пріоритетну та достатню антикризову підтримку. Сектор культури і мистецтва опинився під загрозою знищення, десятки тисяч людей втратили основну частину доходів або роботу. Зважаючи на те, держава повинна активізувати діяльність у напрямку створення програм державних грантів, позик та прямих грошових переказів та запровадження податкових пільг закладам культури і мистецтва.

На 2020 рік державна підтримка сфери культури, туризму та креативних індустрій у зв'язку з COVID-19 була запланована у розмірі 777,8 млн. грн, а фактичне фінансування склало 680,5 млн. грн чи 87,5 % від запланованого.

Державна сфера культури зазнала значних економічних втрат. Чистий фінансовий результат державних закладів культури в 2019 році рівний 510 тис. грн прибутку (пандемії не має), у 2020 році – це збиток в 2,555 тис. грн (пандемія почалася), а за I півріччя 2021 року збиток в 4674 тис. грн (пандемія загострилася). Крім того, знизилася сума податків від сфери культури сплачених до бюджету 729 тис.грн чи на 32,1%

Можемо зробити припущення, що ті заклади культури, які постійно проводять масові культурні заходи (кінотеатри, театри, будинки культури) від

пандемії COVID-19 постраждали більше, ніж культурні заклади, де споживачі культурних послуг можуть зберігати соціальну дистанцію, зокрема бібліотеки чи музеї.

Пандемія COVID-19 посилила потребу в цифровізації забезпечення культурних потреб. Закладам культури, які розпочали процес цифровізації до пандемії, а головне мали підключення до Інтернету, швидко вдалося адаптуватися й перейти в онлайн-формат, що можна вважати чи не єдиним позитивним моментом.

Отже, публічне управління закладами культури в умовах пандемія Covid-19 триває вже другий рік, що суттєво вплинуло на сферу культури в Україні. Констатуємо, що органи влади в Україні у 2020-2021 роках, зробили ряд управлінських дій для забезпечення доступу населення до культурних послуг і потреб в умовах пандемії Covid-19 та нейтралізації її негативного впливу на зайнятих у секторі. В першу чергу це були управлінські дії адміністративного характеру з метою нерозповсюдження хвороби. І хоча подекуди вони негативно сприймалися споживачами культурних послуг, ці управлінські дії імовірно зуміли зменшити важкість перебігу пандемії Covid-19 для громадян України. А стосовно покращення економічних умов діяльності закладів сфери культури публічні управлінські дії потребують удосконалення.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

3.1. Розробка заходів удосконалення публічного управління культурною політикою в Україні в умовах пандемії COVID-19

Можна констатувати, що цілеспрямована, системна та усвідомлена публічна діяльність з виявлення та вирішення основних проблем у сфері культури в умовах пандемії COVID-19 в Україні не здійснюється, її нормативно-правове, організаційне, методичне та інформаційне забезпечення практично відсутнє. Відштовхуючись від сказаного, з метою відновлення керованості сфери культури (як найважливішої системи життєзабезпечення суспільства) та цілісності публічної культурної політики нашої держави в умовах пандемії COVID-19 є доцільним здійснити як поточні так стратегічні заходи:

- поточний захід 1: намагатися розповсюджувати лише достовірну інформацію про вакцинацію, створити комунікацію з персоналом закладів культури про важливість вакцинації, в першу чергу провести загальну інформаційну кампанію по всіх закладах культури щодо необхідності вакцинації від COVID-19, спрямовану на їх персонал;

- поточний захід 2: створити можливість проведення спеціальних кампаній вакцинації для персоналу закладів культури, які були б інформаційними, зрозумілими і зручними. Це допоможе підвищити колективний імунітет в закладах культури, а головне дасть можливість продовжити роботу закладів культурної сфери під час погіршення епідеміологічної ситуації;

- поточний захід 3: знайти і направити кошти на забезпечення персоналу закладів культури засобами індивідуального захисту, що може зменшити ризик заразитися COVID-19 під час робочого процесу;

- поточний захід 4: переглянути і обґрунтувати актуальні зміни в рекомендації для закладів культури щодо форматів організації онлайн-заходів, щоб вони стали реальними до виконання. Вони повинні відповідати компетенціям і можливостям персоналу закладів, а також враховувати наявне цифрове забезпечення;

- поточний захід 5: розробити методичні рекомендації щодо проведення дистанційної роботи закладів культурної сфери і забезпечити створення можливостей для обміну досвідом або організувати підвищення кваліфікації для персоналу культурних закладів у межах таких інституцій як Український інститут національної пам'яті, Державний комітет телебачення і радіомовлення України, Державне агентство України з питань мистецтв та мистецької освіти або інших профільних структур;

- поточний захід 6: організувати власне чи замовити зовні дослідження щодо впливу пандемії COVID-19 на сектор культури в розрізі його складових. Головним напрямком даних досліджень повинна стати оцінка впливу пандемії на роботу державних і комунальних закладів культури та на вивчення зміни потреб їх потенційних відвідувачів.

- поточний захід 7: проводити щомісячний моніторинг впливу пандемії COVID-19 на рух зайнятих осіб у секторі культури і чітко показати існуючі умови праці персоналу державних і комунальних культурних закладів. Для підвищення якості і оперативності досліджень потрібно залучати до проведення семінарів на цю тему соціологічні компанії або аналітичні центри.

- поточний захід 8: проводити постійну оцінку матеріально-технічного оснащення закладів культури, щоб чітко розуміти, який їхній стан, які необхідні ресурси для того, щоб могли безпечно працювати заклади культури, зокрема в громадах.

- поточний захід 9: ініціювати сталі програми інституційної підтримки для різних форм юридичної власності (закладів культури, обслуговуючих культуру підприємств або ФОПів);

- поточний захід 10: підвищити кваліфікацію цифрових навичок у персоналу культурних закладів. Варто робити тривалі навчання у рамках підвищення цифрової майстерності. Крім цього, варто впроваджувати навчальні семінари або практичні тренінги, які б мали за мету освоєння навичок організації заходів у рамках карантинних обмежень;

- поточний захід 11: розробити чіткі юридично обґрунтовані рекомендації щодо розміщення закладами культури матеріалів в Інтернеті;

Потрібна підготовка для персоналу на всіх рівнях, яка могла б підтримати заклади у більш системній зміні культури праці, щоб заклади могли працювати за гібридною моделлю також, коли пандемія перестане нав'язувати таку необхідність.

- довгостроковий захід 1: розглянути можливості пошуку фінансування для надання антикризової державної підтримки не лише на грантовій основі. При цьому важливим аспектом повинне стати недопущення непрозорих і «ручних» способів розподілу фінансування;

- довгостроковий захід 2: винести актуальні зміни до довгострокової національної стратегії розвитку української сфери культури врахувавши вплив і наслідки пандемії COVID-19. Ці рекомендації мають також застосовуватися при залученні людей до культурної сфери, в першу чергу як відвідувачів культурних заходів і закладів;

- довгостроковий захід 3: адаптувати місцеві стратегії розвитку культури до умов роботи закладів культури під час пандемії COVID-19. Варто враховувати, що пандемія має циклічний характер, і те що COVID-19 може не завершитися найближчим часом;

- довгостроковий захід 4: запровадити надання державної підтримки процесу цифровізації з пріоритетом для закладів культури сіл або менш спроможних громад. В закладах культури в малих населених пунктах можуть бути відсутні або будуть наявності застарілі чи несправні комп'ютери, і не буде доступу в інтернеті [13].

Нинішня ситуація поставила перед культурними організаціями несподівані завдання, але водночас відкрила двері для нової діяльності та способів спілкування та стимулювала цей високотворчий сектор до пошуку інноваційних форм художнього вираження.

3.2. Адаптація досвіду публічного управління сферою культурою в умовах пандемії COVID-19 в Польщі

В публічному управлінні культурою в Україні в умовах COVID-19 слід використати досвід Польщі, де з метою запобігання впливу на культуру коронавірусної пандемії було вжито ряд ефективних заходів. Серед них перших заходів публічного управління стало тимчасове обмеження культурно-видовищної діяльності за участю громадськості, зокрема у сфері творчої діяльності мистецького характеру, що здійснюється художніми колективами за живою участю глядачів. Згодом можна було вести творчу діяльність, пов'язану з усіма колективними видами культури та розваг, за умови надання не більше половини місць у глядацькому залі та дотримання санітарних норм. Такі ж заходи були прийняті і в Україні

У Польщі Міністерство культури та національної спадщини заплановані гранти залишило на незмінному рівні та запланувала відшкодування збитків культурним закладам, якими воно керує і самостійно і спільно. Підтримка в розмірі близько 4 мільярдів злотих (приблизно 24 млрд грн) виділена для всього сектору культури – ця сума включає як цільові субсидії для установ Міністерства, так і вже існуючі міністерські програми з бюджетом, збільшеним на 55 мільйонів злотих на пандемію, попередні-гарантії програми пандемії в рамках програми ЄС «Креативна Європа» (500 млн. злотих), а також рішення, породжені кризою пандемії, в т. ч. як-от програма «Kultura w Sieci» з бюджетом 80 мільйонів злотих на пенсії та виплати на відпочинок [47]. Як можемо

помітити різниця з Україною суттєва, так як в нашій країні на допомогу було заплановано 1 млрд грн, а фактично профінансовано 777,8 млн.грн.

Прийнятий урядом Польщі «Антикризовий щит» дав змогу установам і підприємствам, які працюють, зокрема, у сфері культури обмін нереалізованих послуг на ваучери. Ця підтримка також стосувалася осіб працюючих за цивільно-правовими договорами, підприємств, недержавних організацій та приватних підприємців сфери культури [47]. Цей досвід може бути корисним для України, так як в нашій країні, було запропоновано фіксовану одноразову виплату у розмірі 8 тис. грн лише ФОПам, при цьому навіть не всім, що працюють в галузі культури.

Стипендіальна програма Міністерства культури та національної спадщини спрямована на підтримку діяльності творців, художників, аніматорів та педагогів, а також дослідників у сфері поширення культурних благ в Інтернеті. У рамках своєї допомоги Міністерство культури та національної спадщини збільшило фонд коштів для соціальних стипендій. Також міністерство збільшило кошти на постійні програми Міністерства культури та національної спадщини. Багато установ, які їх використовують, мають сплачувати власний внесок, який зазвичай фінансується місцевими органами влади. Міністерство культури та національної спадщини оголосило про можливість зменшити власний внесок або навіть відмовитися від нього [47]. В Україні є щорічні гранти Президента України молодим діячам у галузі культури та державні стипендії діячам культури, при цьому Міністерство культури та інформаційної політики визначає хто має отримати ці гранти. Враховуючи досвід Польщі слід запровадити гранти направленні на не окремих діячів культури . а на окремі культурні установи, надаючи перевагу тим, які дійсно вносять дієві рекомендації до подолання наслідків COVID-19 та впроваджують їх в дію.

Досвід Міністерства культури та національної спадщини Польщі, може бути корисним для Міністерства культури та інформаційної політики України.

Висновки до розділу 3

Нинішня ситуація поставила перед культурними організаціями України несподівані завдання, але водночас відкрила двері для нової діяльності та способів спілкування та стимулювала цей високо творчий сектор до пошуку інноваційних форм для нормальної роботи в умовах COVID-19. З метою зменшення впливу пандемії на культуру, були розроблені рекомендації короткострокового і довгострокового характеру щодо удосконалення публічного управління в сфері культури

Отже, діяльність, яку здійснює Міністерство культури та національної спадщини Польщі в умовах COVID-19, яка включає збереження культури, передбачає підтримку за грантами та стипендіальними програмами, забезпечує проведення довгострокової політики та радикальний перегляд діяльності, щоб заклади культури почали приносити дохід в умовах пандемії може бути корисно для Міністерства культури та інформаційної політики України.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Проведене дослідження дає можливість зробити наступні висновки:

- пандемія COVID-19 змінила реальність у всьому світі. Зупинка роботи багатьох підприємств, в тому числі і сфери культури, стала наслідком вжиття заходів щодо припинення поширення коронавірусу;

- основною проблемою публічного управління у сфері культури як в період пандемії так і до неї є те, що культура не стала пріоритетним напрямом державної політики;

- у 2020-2021 роках в умовах глобальної пандемії COVID-19 та світової економічної кризи становище у сфері культури України значно погіршилося, що негативно позначилося на реалізації публічної культурної політики;

- зважаючи на вплив пандемії COVID-19 на культуру, держава повинна активізувати діяльність у напрямку створення програм державних грантів, позик та прямих грошових переказів та запровадження податкових пільг закладам культури і мистецтва;

- на 2020 рік державна підтримка сфери культури у зв'язку з COVID-19 була запланована у розмірі 777,8 млн. грн, але фактичне фінансування склало 680,5 млн. грн чи 87,5 % від запланованого;

- державна сфера культури зазнала значних економічних втрат. Чистий фінансовий результат державних закладів культури в 2019 році рівний 510 тис. грн прибутку (пандемії не має), у 2020 році – це збиток в 2,555 тис. грн (пандемія почалася), а за I півріччя 2021 року збиток в 4674 тис. грн (пандемія загострилася). Крім того, знизилася сума податків від сфери культури сплачених до бюджету 729 тис. грн чи на 32,1%;

- публічне управління закладами культури в умовах пандемії Covid-19 триває вже другий рік, що суттєво вплинуло на сферу культури в Україні. Констатуємо, що органи влади в Україні у 2020-2021 роках, зробили ряд управлінських дій для забезпечення доступу населення до культурних послуг і потреб в умовах пандемії Covid-19 та нейтралізації її негативного впливу на

зайнятих у секторі. В першу чергу це були управлінські дії адміністративного характеру з метою нерозповсюдження хвороби. І хоча подекуди вони негативно сприймалися споживачами культурних послуг, ці управлінські дії імовірно зуміли зменшити важкість перебігу пандемії Covid-19 для громадян України. А стосовно покращення економічних умов діяльності закладів сфери культури публічні управлінські дії потребують удосконалення;

- нинішня ситуація поставила перед культурними організаціями України несподівані завдання, але водночас відкрила двері для нової діяльності та способів спілкування та стимулювала цей високо творчий сектор до пошуку інноваційних форм для нормальної роботи в умовах COVID-19;

- пандемія COVID-19 посилила потребу в цифровізації забезпечення культурних потреб. Закладам культури, які розпочали процес цифровізації до пандемії, а головне мали підключення до Інтернету, швидко вдалося адаптуватися й перейти в онлайн-формат, що можна вважати чи не єдиним позитивним моментом. Проте незаперечним є той факт, що за весь час пандемії не було цілеспрямованої загальноукраїнської програми на державному рівні, ні окремої програми на регіональному чи місцевому рівні, яка б спрямовувала додаткове фінансування на забезпечення закладів культури відповідною цифровою технікою для того, щоб вони могли повноцінно долучитися до дистанційного формату роботи;

- встановлено, що досвід Міністерства культури та національної спадщини Польщі, може бути корисним для Міністерства культури та інформаційної політики України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Архипова Є. О., Клевчук О. О. Державне регулювання у сфері охорони культурної спадщини України. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 13-14. С. 51-57.
2. Аулін В. В., Кристопчук М. Є., Цьонь О. П. Глобальна криза від пандемії COVID-19 та її вплив на мобільність населення. *Центральноукраїнський науковий вісник. Технічні науки*. 2021. Вип. 4. С. 247-253.
3. Бабкін В. О. Європейська стратегія у сфері культури. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. *Культурологія*. 2016. Вип. 23. С. 152-158.
4. Борисенко Д. В. Сучасні моделі реалізації державної політики у сфері культури в розвинених країнах світу. *Актуальні проблеми державного управління*. 2018. № 2. С. 144-151.
5. Возняк Г. В., Жеребило І. В. Особливості функціонування та проблеми розвитку сфери культури та мистецтва в умовах реформи публічних фінансів. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2019. Вип. 6. С. 26-32.
6. Возняк Г. В., Жеребило І. В. Особливості функціонування та проблеми розвитку сфери культури та мистецтва в умовах реформи публічних фінансів. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2019. Вип. 6. С. 26-32.
7. Головей В. Ю., Столярчук Н. М. Українські художні музеї та галереї в часи пандемії: новий досвід культурного менеджменту. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Культурологія*. 2020. Вип. 35. С. 169-175.
8. Гончар О. І., Муравська Л. І. Кадрова політика торговельного підприємства в умовах викликів пандемії COVID-19. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 6. С. 69-72.

9. Дичковський С. І. Культурний туризм як сфера реалізації дозвілєвих технологій та віртуального досвіду. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019. № 3. С. 89-95.

10. Єльнікова М. М. Роль громадських організацій під час пандемії у суспільній консолідації України. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2021. Т. 13, № 1. С. 79-86.

11. Жучінський О. Ю. Організаційні й фінансово-економічні інструменти демократизації управління та регулювання розвитку підприємств соціально-культурної сфери в Україні. *Економічний вісник університету*. 2019. Вип. 42. С. 129-135.

12. Зацерківна М. О. Порівняльний аналіз ефективності веб-сайтів державних та комерційних ЗВО сфери культури України. *Молодий вчений*. 2019. № 10(2). С. 570-574.

13. Звітність про виконання Державного бюджету України: видатки за програмною класифікацією видатків та кредитування державного бюджету. Інформація офіційного сайту Державної казначейської служба України: URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu> (дата звернення 30.11.2021).

14. Зозуля О. І. Економічні, соціальні та культурні права людини в умовах запобігання поширенню COVID-19 в Україні. *Право і Безпека*. 2020. № 2. С. 156-163.

15. Ігнатченко І. Засади публічного адміністрування у сфері культурної безпеки України як складники адміністративно-правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 4. С. 135-142.

16. Колісник Г. М. Зарубіжний досвід державного регулювання соціально-культурної сфери та його адаптація в Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Вип. 1. С. 144-147.

17. Копил О. В. Методика оцінки інвестиційної привабливості країни для розвитку сфери культури. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2020. № 2. С. 40-51.

18. Костенко Н. В., Скокова Л. Г., Наумова М. Ю. Зміщення культурних та інформаційно-комунікативних порядків в умовах пандемії COVID-19. *Український соціум*. 2021. № 2. С. 40-58.

19. Костенко Н. Культурні та інформаційно-комунікативні порядки пандемії: *матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми розвитку соціологічної теорії: Концептуальні стратегії дослідження соціальних наслідків пандемії COVID-19»* 18-19 грудня 2020 року (Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ). К.: «Наукова столиця», 2021. С. 69-70

20. Крохмальний Р. О., Крохмальна С. Р. Відеоконтент соцмереж в умовах пандемії (функціональний, дидактичний і мистецький концепти). *Молодий вчений*. 2021. № 4(2). С. 232-235.

21. Культура в часи кризи: інституційна підтримка. Інформація офіційного сайту Українського культурного фонду. URL: https://ucf.in.ua/m_programs/5f745a1a20ea0b740d758d34 (дата звернення 14.11.2021).

22. Литвин О. Є., Падун А. О., Тищенко А. В. Економіка провідних країн світу в умовах пандемії COVID-19. *Молодий вчений*. 2021. № 4(2). С. 303-307.

23. Михайлова О. Ю. Розвиток культурної сфери в Україні в умовах поширення пандемії covid-19 та впровадження карантинних заходів: проблеми, перспективи, ризики. (аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень) URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/rozvitok-kulturnoi-sferi-v-ukraini-v-umovakh-poshirennya> (дата звернення 15.11.2021).

24. Назаренко Ю., Сирбу О. Культура в умовах пандемії: аналіз проблем і наслідків. URL: <https://cedos.org.ua/researches/kultura-v-umovah-pandemiyi-analiz-problem-i-naslidkiv/> (дата звернення 30.11.2021).

25. Олійник О. Теоретико-методологічні засади економіки культури: ринок праці у сфері культури. *Культурологічна думка*. 2016. № 9. С. 149-154.

26. Павлова С. О., Беззубко Л. В. Удосконалення державної політики у сфері культури Донецької області. *Збірник наукових праць Донбаської національної академії будівництва і архітектури*. 2019. № 1. С. 122-129.

27. Пальян З. О., Золотенкова О. І., Савченко А. С. Пандемія COVID-19 в Україні: оцінювання перебігу, аналіз думок. *Статистика України*. 2021. № 2. С. 67-78.

28. Поточна статистика по коронавірусу в Україні. Інформація офіційного сайту Мінфіну. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/coronavirus/ukraine/> (дата звернення 04.12.2021).

29. Поточна статистика по коронавірусу по різних країнах Інформація офіційного сайту Мінфіну. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/coronavirus/geography/> (дата звернення 04.12.2021).

30. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної підтримки сфери культури, креативних індустрій, туризму, малого та середнього бізнесу у зв'язку з дією обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусного захворювання COVID-19: Закон України від 16 червня 2020 року № 692-IX, чинний, поточна редакція від 21.07.2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/692-20#Text> (дата звернення 03.11.2021).

31. Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова КМУ від 9 грудня 2020 р. в редакції від 29 листопада 2021 року, № 1236. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236-2020п#Text> (дата звернення 30.11.2021).

32. Про культуру: Закон України від 14 грудня 2010 року № 2778-VI, чинний, поточна редакція від 02.10.2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> (дата звернення 03.11.2021).

33. Прокоф'єва І. Культура vs Ковід: які зміни пережила креативна економіка і культура за останні два роки. URL: https://rus.lb.ua/culture/2021/08/01/490138_kultura_vs_kovid_yaki_zmini_perezhila.html (дата звернення 10.10.2021).

34. Родченко Л. М., Червякова О. В. Участь інституцій громадянського суспільства в розвитку сфери культури. *Теорія та практика державного управління*. 2020. Вип. 1. С. 21-27.

35. Удворгелі Л. І., Хаустова К. М., Чорій М. В. Стратегії адаптації санаторно-курортних закладів в умовах пандемії Covid-19. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 2021. Т. 27, № 4. С. 107-116.

36. Усаченко О.О. Реалізація сучасної державної політики у сфері культури та орієнтири розвитку в умовах проведення адміністративної реформи. *Теорія та практика державного управління*. 2020. Вип. 1. С. 119-125.

37. Федорова Г. В. Інформаційний простір як феномен суспільної культури та об'єкт державного управління. *Менеджер*. 2016. № 1. С. 119-126.

38. Цимбалюк Н. Суперечності традицій культурної діяльності в умовах пандемії: *матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми розвитку соціологічної теорії: Концептуальні стратегії дослідження соціальних наслідків пандемії COVID-19»* 18-19 грудня 2020 року (Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ). К.: «Наукова столиця», 2021. С. 49-51.

39. Череп А. В., Воронкова В. Г., Череп О. Г., Венгерська Н. С. Вплив креативних інноваційних технологій на сталий розвиток туристичної галузі в Європі після пандемії COVID-19. *Humanities studies*. 2021. Вип. 8. С. 134-146.

40. Червякова О. В. Інституційна складова механізму державного управління у сфері культури. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2017. № 2. С. 17-23.

41. Шуканова А. А., Федій О. А., Шуканов П. В. Особливості пристосування до умов пандемії суб'єктів туристичної діяльності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 18. С. 19-24.

42. Яремчук О.М. Культура vs ковід: *матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Інструменти і практики публічного управління в контексті децентралізації»*, 23 червня 2021 року. Житомир: Поліський національний університет. С. 265-267.

43. Яремчук О.М., Корнієнко В.М. Видатки державного бюджету у сфері культури і мистецтва. *Механізми управління розвитком територій: зб. наукових праць у 2 ч. Ч. 1.* Житомир: Поліський національний університет, 2021. С.230-232.

44. Яремчук О.М., Корнієнко В.М. Принципи децентралізації державного управління у сфері культури: *зб. наукових праць працівників, докторантів, аспірантів та молодих вчених ННІ економіки і агробізнесу Поліського національного університету. «Наукові читання – 2021»*. Житомир: Поліський національний університет, 2021. – 144 с.

45. Яшинов О., Юхнов Товарна політика підприємства соціально-культурної сфери та її особливості *Адаптивне управління: теорія і практика. Економіка*. 2017. Вип. 3. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/admthp_2017_3_15

46. Naylor, R., Todd, J., Moretto, M., & Traverso, R. (2021). Cultural and creative industries in the face of Covid-19: an economic impact outlook (Культурні та креативні індустрії перед обличчям Covid-19: перспективи економічного впливу). URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377863.locale=en>. (дата звернення 18.10.2021).

47. Szara, K., Frejtag-Mika, E. (2021). Wpływ ograniczeń epidemiologicznych COVID-19 na działalność instytucji kultury w Polsce (Вплив епідеміологічних обмежень COVID-19 на діяльність закладів культури в Польщі). *Social Inequalities and Economic Growth*, no. 65, pp. 212-223. DOI: 10.15584/nsawg.2021.1.12

ДОДАТКИ